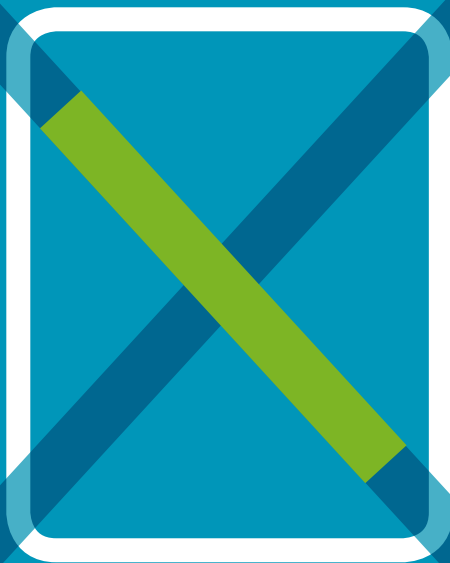

ZAKOŃCZENIE PROCEDURY „NIEBIESKIE KARTY” KIEDY, DLACZEGO I JAK?

PODSTAWY PRAWNE I PRAKTYKA

KATARZYNA PRZYBOROWSKA

STOWARZYSZENIE
OPTA

WARSZAWA 2017

SPIS TREŚCI

Krótki opis procedury „Niebieskie Karty”	3
Prawne przesłanki zakończenia procedury „Niebieskie Karty”	6
Wątpliwości odnoszące się do zakończenia procedury NK	17

PODZIĘKOWANIA

Dziękuję koleżankom i kolegom z Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie dla Dzielnicy Śródmieście m. st. Warszawa, w szczególności Bożenie Paczuskiej-Jałowińskiej, za inspiracje dotyczące wytycznych do zakończenia procedury NK, w tym analizy czynników zagrożenia zdrowia i życia osób pokrzywdzonych przemocą opracowanych w naszym zespole.

Autorka: Katarzyna Przyborowska

Redakcja: Beata Wojciechowska-Dudek

Projekt graficzny: Ewa Brejnakowska-Jończyk, www.ewa-bj.pl

Copyright: Stowarzyszenie OPTA

ISBN: 978-83-935720-6-9

Projekt współfinansuje m.st.,Warszawa

KRÓTKI OPIS PROCEDURY „NIEBIESKIE KARTY”

Definicja według ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie

Procedura „Niebieskie Karty” (NK) to ogół czynności podejmowanych i realizowanych przez przedstawicieli jednostek pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, policji, oświaty i ochrony zdrowia w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy w rodzinie.

Poza treścią ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie podstawą prawną do jej realizacji jest Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. z 2011, nr 209, poz. 1245).

Mając na uwadze, że podmioty zobowiązane do realizacji procedury wykonują swoje zadania w ramach obowiązków służbowych, fundament ich działań stanowią przepisy regulujące funkcjonowanie poszczególnych służb, czyli:

1. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jednolity Dz.U. z 2011 r., nr 287, poz. 1687);
2. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz.U. z 2013 r., poz. 182);
3. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity Dz.U. z 2004 r., nr 256, poz. 2572);
4. Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry (tekst jednolity z Dz.U. z 2011 r., nr 277, poz. 1634);
5. Ustawa z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. z 2011, nr 174, poz. 1039);
6. Ustawa z dnia 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jednolity Dz.U. z 2012 r., poz. 1356 ze zm.).

Wszczęcie procedury „Niebieskie Karty” w sytuacji podejrzenia występowania przemocy w rodzinie następuje poprzez wypełnienie formularza „Niebieska Karta – A”

(NK-A) przez przedstawiciela policji, pomocy społecznej, oświaty, ochrony zdrowia lub gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych. Katalog podmiotów uprawnionych do zainicjowania procedury NK jest zamknięty.

Specjalista inicjujący procedurę NK przekazuje osobie wskazanej jako doznająca przemocy w rodzinie formularz „Niebieska Karta – B” (NK-B), który zawiera szereg informacji przydatnych pokrzywdzonej/pokrzywdzonemu, w szczególności dotyczących przysługujących praw oraz miejsca pomocy na danym terenie.

Dalej „gospodarzem” realizowanej procedury NK staje się zespół interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie w miejscu pobytu osoby wskazanej jako doznająca przemocy. Zespół na posiedzeniu dokonuje wstępnej diagnozy sytuacji i może dalej sam procedować określone w rozporządzeniu działania lub powołać grupę roboczą do pracy z daną rodziną. Skład grupy roboczej zależy od problemów i potrzeb zidentyfikowanych w konkretnym przypadku.

W realiach warszawskich w większości przypadków zespoły powołują grupy robocze pracujące indywidualnie z rodzinami. Jednak w części przypadków zespoły decydują się na oddziaływanie własnymi siłami przy wykorzystaniu zasobów pomocy społecznej i policji w ramach kompetencji tych dwóch służb.

Kolejne zadania w ramach procedury polegają na pogłębieniu diagnozy sytuacji w rodzinie i nawiązaniu kontaktu z osobą wskazaną jako doświadczającą przemoc, a następnie zbudowaniu wraz z tą osobą indywidualnego planu pomocy. Główne cele procedury to zatrzymanie przemocy i zainicjowanie w danej rodzinie procesu zmiany tak, aby przemoc przewyciężyć trwale. Narzędziem dokumentującym działania na rzecz osoby czy rodziny doznającej przemocy jest formularz „Niebieska Karta – C” (NK-C), w którym oprócz opisu aktualnej sytuacji w rodzinie wyznaczono miejsca na ustalenia dotyczące planu pomocy.

Indywidualny plan pomocy powinien opierać się na zidentyfikowanych trudnościach, ale przede wszystkim na zasobach danej rodziny, i być odpowiedzią na potrzeby osoby doznającej/osób doznających przemocy. W przypadku małoletnich generalną zasadą tworzenia planu powinno być działanie zgodne z ich dobrem i przede wszystkim na ich rzecz.

Kolejnym zadaniem służb realizujących procedurę NK jest spotkanie i rozmowa interwencyjna z osobą wskazaną jako stosującą przemoc, a formularzem

dokumentującym przebieg oddziaływań w tym obszarze jest „Niebieska Karta – D” (NK-D).

Indywidualny plan pomocy to główne narzędzie realizacji procedury NK. Powinien zawierać cele szczegółowe, odpowiadające na potrzeby uczestników procedury oraz oczekiwane rezultaty tych działań.

Cele powinny być:

- realistyczne,
- konkretne,
- określone w czasie,
- mierzalne.

Ważne jest, by w grupie panowała zgodność:

- co do faktu wystąpienia przemocy,
- świadomości, kto jej doświadcza, oraz
- wyboru celów działania.

Następnie realizatorzy procedury wraz z osobą/osobami, na rzecz których pracują, określają zadania i działania, przybliżające uczestników do osiągnięcia celów, i ustalają kto, kiedy, gdzie i jak będzie je podejmował. Kolejnym zadaniem jest określenie wskaźników realizacji celów, czyli udzielenie odpowiedzi na pytanie, po czym grupa pozna, czy dany cel szczegółowy został osiągnięty. To bardzo ważny moment procedury. Istotne jest, aby cele pracy były realne do osiągnięcia, znaczące dla oczekiwanych rezultatów i oparte na posiadanych zasobach, zarówno osoby doznającej przemocy i jej rodziny, jak i instytucjonalnych w danym miejscu.

Konkretnie nazwane wskaźniki i ich regularna weryfikacja oraz w razie potrzeby modyfikacja zaplanowanych działań przybliżają do efektywnej realizacji procedury, a w konsekwencji dają podstawy do jej zakończenia.

PRAWNE PRZESŁANKI ZAKOŃCZENIA PROCEDURY „NIEBIESKIE KARTY”

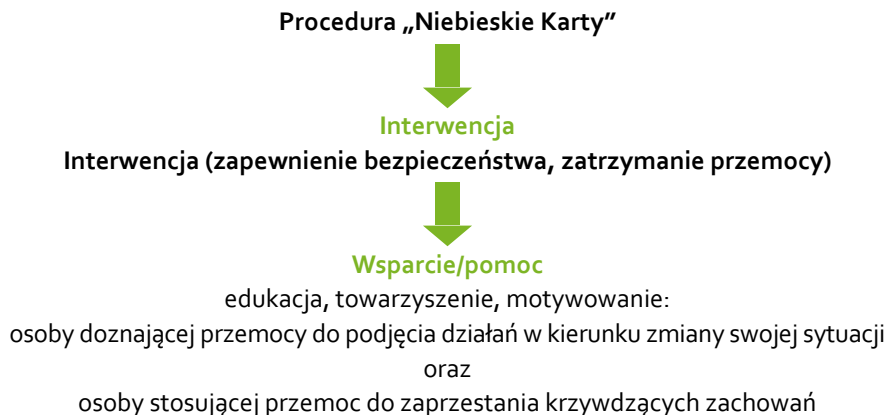
Podstawę prawną do zakończenia procedury NK stanowi art. 18 pkt. 1 i 2 rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie procedury „Niebieskie Karty” i wzorców formularzy „Niebieska Karta”, który mówi, że następuje ono w przypadku:

ustania przemocy w rodzinie i uzasadnionego przypuszczenia o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy w rodzinie oraz po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy

albo

rozstrzygnięcia o braku zasadności podejmowania działań.

Taki zapis kryteriów zakończenia wyraźnie wskazuje na zaprojektowanie procedury jako działania z jednej strony interwencyjnego (ustanie przemocy) i wspierającego czy pomocowego wobec rodziny dotkniętej przemocą (uzasadnione przypuszczenie o zaprzestaniu dalszego jej stosowania i realizacja indywidualnego planu pomocy). Wydaje się, że intencją ustawodawcy – przy szerokim określeniu przesłanek do zakończenia działań – było uwzględnienie istoty przemocy w rodzinie jako zjawiska o charakterze przewlekłym i negatywnie wpływającym na wiele obszarów życia osób pokrzywdzonych.

Ustanie przemocy

Co znaczy ustanie przemocy?

Ustanie przemocy to pewien stan faktyczny, który jest rezultatem działań ze strony:

- służb,
- osoby doznającej przemocy,
- osoby stosującej przemoc.

Służby/instytucje pomocowe

Działania służb mogą mieć charakter interwencyjny oraz wspierający i mogą być skierowane do osoby stosującej przemoc oraz osoby doznającej przemocy.

Istotnym rezultatem, który służby powinny osiągnąć w pierwszej fazie interwencji, jest zatrzymanie przemocy zapewniające bezpieczeństwo krzywdzonym. Może to nastąpić w wyniku oddziaływań wobec osoby stosującej przemoc poprzez:

- oddzielenie osoby stosującej przemoc od osoby krzywdzonej/osób krzywdzonych:
 - areszt tymczasowy,
 - zakaz zbliżania się do określonej osoby/określonych osób,
 - nakaz opuszczenia wspólnie zajmowanego lokalu,
 - nakaz powstrzymania się od określonych zachowań,
 - odbywanie kary pozbawienia wolności,
 - zobowiązania osoby stosującej przemoc do zaprzestania zachowań agresywnych,
 - zachęcanie do dobrowolnego opuszczenia wspólnie zajmowanego lokalu.

Działania interwencyjne, ukierunkowane na zatrzymanie przemocy wobec osoby doznającej/osób doznających przemocy, mogą być realizowane m.in. poprzez:

- udzielenie schronienia w specjalistycznym ośrodku dla osób doznających przemocy w rodzinie lub innej placówce zapewniającej nocleg i wsparcie.

Osoba stosująca przemoc

Osoba wskazana jako stosująca przemoc może sama podjąć działania w związku z wszczęciem procedury „przeciwko” niej.

- Osoba stosująca przemoc wyprowadza się i zamieszkuje osobno.

Osoba doznająca przemocy

Osoba wskazana jako doznająca przemocy może sama podjąć działania w związku z wszczęciem procedury na jej rzecz.

- Osoba doznająca przemocy korzysta ze schronienia w instytucji lub sama wyprowadza się i zamieszkuje osobno.

Powyższe formy interwencji realizowane są przede wszystkim w pierwszej fazie procedury NK i nie dają jeszcze podstawy do wnioskowania o ustaniu przemocy.

Wskaźnikiem potwierdzającym, że przemoc ustała, jest określony czas bez występowania aktów przemocy. Praktycy postulują, by wynosił on od pół roku do roku (szczególnie jeśli w rodzinie są małoletnie dzieci). Wobec tego wydaje się, że niezbędnym elementem realizowania procedury NK jest m.in. regularne, wynikające z ustaleń specjalistów monitorowanie sytuacji w rodzinie przez przedstawiciela określonej służby (np. dzielnicowy/pracownik socjalny/pedagog szkolny/kurator sądowy).

Uwaga! W każdym przypadku specjaliści, określając i odczytując ten wskaźnik, rozważają konkretną sytuację i starają się dokonywać oceny zagrożenia życia i zdrowia osób uwikłanych w sytuację przemocy. Służy temu m.in. analiza czynników zagrożenia.

Czynniki zagrożenia

Jakie fakty należy brać pod uwagę przy ocenie, w trakcie i na koniec realizacji procedury NK, zagrożenia zdrowia i życia dzieci doświadczających przemocy:

- fakt nieprzerwanego doświadczania aktów przemocy fizycznej,
- wiek 0–6 lat,
- niepełnosprawność,
- osoba stosująca przemoc uderza, rzuca dzieckiem, dusi je, popycha, jest werbalnie agresywna.

Jakie fakty należy brać pod uwagę przy ocenie, w trakcie realizacji i na koniec procedury NK, zagrożenia zdrowia i życia osób dorosłych doświadczających przemocy:

- fakt wystąpienia aktów przemocy z użyciem niebezpiecznego narzędzia lub gróźb jego użycia,

- osoba doznająca przemocy próbowała popełnić samobójstwo,
- fakt gróźb pozbawienia życia wobec osoby doznającej przemocy,
- przemoc w danej rodzinie trwa od wielu lat i nasila się,
- więcej niż jedna interwencja policji/służb w czasie trwania procedury NK,
- osoba doznająca przemocy nadużywa alkoholu, leków, zdradza objawy depresji, choroby psychicznej itp.
- osoba doznająca przemocy jest w ciąży,
- brak gotowości osoby doznającej przemocy do korzystania ze wsparcia specjalistów.

Co może wskazywać u osób stosujących przemoc na możliwość dalszego stwarzania zagrożenia życia i zdrowia bliskich:

- obsesyjna zazdrość,
- obwinianie drugiej strony za doznane obrażenia,
- długa historia zachowań agresywnych tej osoby,
- wypowiedane groźby pozbawienia zdrowia/życia,
- posiadanie lub dostęp do broni,
- groźby popełnienia samobójstwa/próby samobójcze,
- wcześniejsze wyroki za przestępstwa z użyciem przemocy,
- zaburzenia psychiczne, także o podłożu organicznym, zdiagnozowana psychoza, zaburzenia osobowości, uzależnienie od alkoholu lub innych środków psychoaktywnych,
- powtarzające się incydenty ciężkiego pobicia,
- nasilona kontrola zachowań osoby krzywdzonej, np. śledzenie, zakładanie podsłuchów, dziesiątki telefonów, smsów, maili,
- znikoma samokontrola lub brak samokontroli własnych zachowań,
- zachowania antyspołeczne,
- wykorzystanie seksualnie w dzieciństwie,
- wspólne zamieszkiwanie przed rozwodem, w trakcie lub po,
- wspólne zamieszkiwanie z dzieckiem z poprzedniego związku.

Co znaczy uzasadnione przypuszczenie zaprzestania dalszego stosowania przemocy?

Przesłanka ta oznacza stan wiedzy specjalistów, realizujących procedurę NK o danej rodzinie, świadczący o **wyrównaniu sił** między osobą stosującą przemoc a osobą doznającą/osobami doznającymi przemocy, czyli o dokonanych zmianach lub gotowości do zmian sytuacji osoby uwikłanej/osób uwikłanych w przemoc w rodzinie.

Wskaźnikami takiego stanu rzeczy mogą być:

- **trwała nieobecność** i brak możliwości kontaktu z osobą stosującą przemoc, spowodowane wyjazdem do innego miasta lub za granicę, definitywnym rozstaniem, śmiercią;
- **czasowa nieobecność jednej ze stron procedury** (czasowa wyprowadzka do innej miejscowości, do schroniska, aresztowanie tymczasowe, pobyt w zakładzie karnym) – **wskazana** ostrożność i monitoring;
- **zmiana zachowania osoby stosującej przemoc utrzymująca się od 6 do 12 miesięcy**, polegająca na powstrzymaniu się od zachowań agresywnych w wyniku przyznania się do krzywdzenia i podjęcia działań edukacyjno-korekcyjnych;
- **zmiana zachowania osoby doznającej przemocy polegająca m.in. na gotowości do ujawniania przemocy**, podejmowania współpracy ze specjalistami i służbami, podjęciu konkretnych działań na rzecz ochrony siebie i dzieci;
- **zmiana rozkładu sił w rodzinie**, która następuje dzięki stałemu wsparciu służb lub innych osób (np. z dalszej rodziny) osoby doświadczającej przemocy, dzięki toczącym się postępowaniom sądowym czy oddziaływaniom terapeutycznym (grupa wsparcia, pomoc psychologiczna); osoba doznająca przemocy wykazuje większą wiedzę i świadomość w zakresie zjawiska przemocy i potrafi adekwatnie reagować na sytuacje zagrożenia i inne pojawiające się problemy, przejawia postawę proaktywną.

Informacje o wskaźnikach, które są określone w indywidualnym planie pomocy (patrz poniżej), uzyskujemy od przedstawicieli poszczególnych służb realizujących działania w ramach procedury NK oraz od osób w niej uczestniczących.

Powzięcie przez specjalistów uzasadnionego przypuszczenia o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy w rodzinie wciąż budzi wiele wątpliwości i niepokojów ze względu na nieostry charakter tej przesłanki. Powracają pytania: po czym poznać, że już nie będzie dochodziło do przemocy? i czym to przypuszczenie jest uzasadnione? Niepokój może wiązać się z lękiem, czy osoby doświadczające przemocy są już bezpieczne, czy już kończyć działania i czy decyzja taka nie będzie przedwczesna.

Oprócz pozyskania informacji potwierdzających fakt ustania przemocy od służb, członków rodziny oraz sąsiadów warto przez jakiś czas monitorować sytuację w rodzinie. Pytanie: jaki to ma być czas? Praktyka warszawska jest różna w tym zakresie. Jedne zespoły monitorują sytuacje przez trzy miesiące, inne nawet rok, a niektóre nie robią tego wcale.

Warto też pamiętać, że po zakończeniu procedury przez zmożna ją na nowo uruchomić, gdyby doszło do kolejnego aktu przemocy.

Co znaczy realizacja indywidualnego planu pomocy?

Indywidualny plan pomocy jest kluczowym elementem pracy zespołu interdyscyplinarnego lub grupy roboczej, realizujących procedurę NK na rzecz rodziny dotkniętej przemocą. Plan powinien określać, co, dlaczego i jak chcemy zrobić oraz jakie rezultaty chcemy osiągnąć. Zaplanowane wspólnie z osobą doznającą przemocy cele, zadania oraz działania specjalistów mają pomóc w zatrzymaniu przemocy i dokonaniu zmiany sytuacji rodziny. Niezbędnymi etapami konstruowania planu pomocy są: diagnoza sytuacji rodziny, określenie wspólnie z osobą doznającą przemocy jej potrzeb i celów oraz możliwych sposobów ich realizacji, a także wskaźników.

Wykonanie planu pomocy zilustrowane poprzez wskaźniki rezultatów to niezbędny warunek pomyślnego zakończenia procedury NK.

Dokonując analizy przebiegu wykonania działań, przy podsumowywaniu warto koncentrować się na osiągniętych rezultatach, a nie metodach pracy.

Narzędziem dokumentującym indywidualny plan pomocy jest formularz „Niebieska Karta – C”.

W ramach realizacji planu pomocy zespół interdyscyplinarny lub grupa robocza mogą podejmować zadania sprzyjające zmianie sytuacji rodziny dotkniętej przemocą, tj. edukację, wzmacnianie zasobów psychologicznych osób dotkniętych przemocą oraz motywowanie klientów do realizacji ustalonych działań.

Wskaźniki rezultatów realizacji indywidualnego planu pomocy (często pokrywają się ze wskaźnikami uzasadnionego przypuszczenia zaprzestania stosowania przemocy):

- **osoba (lub osoby) doznająca przemocy jest bezpieczna**, tzn. wie, jak zadbać o bezpieczeństwo swoje i osób od niej zależnych, i umie z tej wiedzy skorzystać, korzysta ze wsparcia i czuje się bezpieczna, zna placówki pomocowe i wie, jak szukać pomocy, ma sporządzony plan bezpieczeństwa;
- **osoba (osoby) doznająca przemocy wie, czym jest zjawisko przemocy w rodzinie**, jak się przejawia i jakie są jej psychologiczne skutki;

- **osoba (osoby) doznająca przemocy wie, gdzie i jakie są placówki pomocowe w najbliższej okolicy**, poznała ich ofertę pomocy i umie z niej można skorzystać;
- **osoba (osoby) doznająca przemocy ma rozeznanie swojej sytuacji**, tzn. identyfikuje swoje trudności oraz zasoby, rozpoznaje swoje potrzeby, zna swoje prawa i wie, jak je realizować;
- **osoba doznająca przemocy jest gotowa wdrażać zmiany w swojej sytuacji**, tzn. aktywnie chroni siebie i swoje dobra;
- **osoba stosująca przemoc jest świadoma**, że krzywdzi, a jej zachowania są nieakceptowane i niezgodne z prawem; w efekcie powstrzymuje się od zachowań agresywnych;
- **osoba doznająca przemocy ma większe kompetencje psychospołeczne**, tzn. zna swoje granice i broni ich, respektuje cudze, komunikuje się asertywnie, radzi sobie z trudnymi emocjami, umie rozpoznać swojej potrzeby i potrzeby osób zależnych, radzi sobie w relacjach z dziećmi.

Powyższe trzy przesłanki do zakończenia procedury muszą występować łącznie. Ustawodawca w żaden sposób nie zakreślił ram czasowych realizacji procedury. We wszystkich dotychczasowych interpretacjach, szczególnie w ocenie Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, kwestia długości procedowania jest sprawą indywidualną. Oznacza to tyle, że służby, realizując działania w indywidualnym przypadku, za każdym razem winny wziąć pod uwagę okoliczności konkretnej sprawy. Mając na uwadze cel główny procedury, jakim jest trwałe zatrzymanie przemocy, oczywiste jest, że nie można uzyskać tego rezultatu w krótkim czasie. Ustawodawca zaleca jednak podejmowanie działań bez zbędnej zwłoki. O ile można, stosunkowo szybko, wykorzystując obowiązujące narzędzia prawne, doprowadzić do ustania przemocy w danym momencie, o tyle już uzyskanie przez służby uzasadnionego przypuszczenia zaprzestania dalszego stosowania przemocy jest zawsze wynikiem dłuższego procesu pomagania/wspierania.

Uwaga! W każdym przypadku, kończąc procedurę, należy upewnić się:

- Czy wszystkie działania zostały wykonane rzetelnie, zgodnie z procedurą i indywidualnym planem pomocy oraz z uwzględnieniem podmiotowości i potrzeb osoby doznającej/osób doznających przemocy;
- Czy istnieje potrzeba dalszej pomocy, czy nie trzeba kontynuować wsparcia, np. w formie usług opiekuńczych, specjalistycznych, asystentury rodzinnej itp.

Brak zasadności podejmowania działań

Ustalenie takiej oceny sytuacji w rodzinie jest drugim możliwym kryterium wskazanym w rozporządzeniu, które daje podstawy do zakończenia procedury NK.

Przygotowując się do zakończenia realizacji procedury NK z powodu przekonania, że brak jest zasadności podejmowania dalszych działań, warto rozważyć, z jakimi sytuacjami możemy mieć do czynienia.

Rozpoznanie konfliktu w rodzinie

Zdarza się, że przedstawiciele służb, inicjując procedurę NK w trakcie interwencji lub na wniosek osoby zgłaszającej przemoc, nie mają stuprocentowej pewności, że zachodzi przemoc w rodzinie. Może to być rezultatem wielu czynników: dynamicznego przebiegu postępowania interwencyjnego, niedostatku informacji na miejscu zdarzenia lub czasem świadomego działania osób zgłaszających taki wniosek. Nie ma w tym nic złego. Wszak przepisy stanowią, że do wszczęcia procedury wystarczy podejrzenie występowania przemocy w rodzinie, powzięte przez przedstawiciela jednej z pięciu wskazanych służb. Pokazuje to wyraźnie, że celem ustawodawcy jest także działanie profilaktyczne i ujawnianie sytuacji mogących stanowić czynniki zagrożenia przemocą oraz zapobieganie dalszej jej eskalacji.

W pierwszej fazie procedowania specjaliści dokonują pogłębionej diagnozy sytuacji w rodzinie, która może nie potwierdzić występowania przemocy. Ujawnia natomiast inny problem. Najczęściej jest to konflikt okołorozwodowy lub związany ze sprawami opiekuńczo-wychowawczymi lub majątkowymi.

Uwaga! Czasem trudno jest odróżnić konflikt od przemocy. Obie okoliczności różnią się tylko występowaniem znaczącej nierównowagi sił między stronami w sytuacji przemocy, czego często nie widać od razu.

Rozpoznanie przez służby konfliktu w rodzinie lub innych znaczących problemów niebędących przemocą domową stanowi podstawę do zakończenia procedury NK.

Wskaźniki:

- Obie strony sytuacji w takim samym stopniu dbają o swoje interesy, rozpoznają swoje potrzeby i zabiegają skutecznie o ich realizację.
- Osoba wskazana jako doznająca przemocy nie wykazuje cech bezradności.

Uwaga! Konflikt może być czynnikiem ryzyka wystąpienia przemocy. Ujawniony jest często sygnałem, że rodzina potrzebuje wsparcia.

Osoby uwikłane w konflikt potrzebują działań edukacyjnych, motywowania do szukania porozumienia, np. w formie terapii, mediacji itp. Zatem po zakończeniu procedury NK zalecana jest adekwatna do sytuacji praca socjalna.

Jeśli w rodzinie występuje **konflikt okołorozwodowy**, często pokrzywdzonymi w takiej sytuacji są dzieci. **Wówczas wskazane są działania** edukacyjne dotyczące potrzeb dzieci, pokazujące ich perspektywę oraz psychiczne skutki uczestniczenia w trwałym konflikcie, i wskazanie możliwych form pomocy.

O ile sytuacja rozpoznanego konfliktu, np. okołorozwodowego, stanowi wskazanie do zakończenia procedury NK na rzecz dorosłego, o tyle czasem konieczne jest wszczęcie nowej procedury na rzecz dzieci, kiedy nieskuteczna jest edukacja rodziców.

Zamiar wykorzystania procedury NK do innych celów osoby zgłaszającej przemoc. Czasem zdarza się, że osoba zgłaszająca przemoc prosi o wszczęcie działań, aby wykorzystać to jako kartę przetargową w konflikcie rodzinnym.

Wskaźnik:

- Osoba wskazana jako doznająca przemocy nie wykazuje cech bezradności.

Brak woli współpracy ze strony osób uwikłanych w przemoc, kiedy obie strony sytuacji przemocowej nie są zainteresowane zmianą swojej sytuacji.

Wskaźniki:

- Obie strony unikają kontaktu z realizatorami procedury.
- Nie życzą sobie żadnej pomocy, żądają zamknięcia procedury.
- Służby zaangażowane w realizację procedury NK nie potwierdzają występowania zdarzeń przemocowych.
- Służby wykonały wiele prób nawiązania kontaktu z rodziną zakończonych niepowodzeniem.

Uwaga! W przypadku gdy w rodzinie są dzieci i/lub istnieje podejrzenie, że odmowa współpracy przez osobę doznającą przemocy wynika z zastraszenia, należy podjąć intensywne działania zmierzające do nawiązania kontaktu. Niezbędne są działania monitorujące z wykorzystaniem wszelkich dostępnych podmiotów (szkoła, poradnia, placówka wsparcia dziennego, przychodnia). Jeśli dalej nie ma kontaktu, należy wdrożyć kroki interwencyjne, skierować sprawę do sądu rodzinnego lub ponownie powiadomić sąd o aktualnej sytuacji i braku możliwości dokonania faktycznej diagnozy sytuacji rodziny, szczególnie dzieci.

Strony uwikłane w przemoc mieszkają osobno, nie prowadzą wspólnego gospodarstwa domowego i nie są bliskimi w rozumieniu ustawy:

Wskaźnik:

- Informacja od służb potwierdzająca osobne zamieszkiwanie osób wskazanych w formularzu NK-A w postaci dokumentów, notatek.

Okoliczności zewnętrzne powodujące niemożność realizowania procedury NK: śmierć osoby stosującej przemoc lub osoby doznającej przemocy, wyjazd zagraniczny, długotrwała nieobecność, zamieszkanie w innym mieście, długotrwałe pozbawienie wolności osoby stosującej przemoc lub doznającej przemocy.

Wskaźnik:

- Informacja od służb potwierdzająca powyższe fakty w postaci dokumentów, notatek.

Uwaga! Przed podjęciem decyzji o zakończeniu procedury NK z powodu braku zasadności podejmowania działań zawsze należy zdiagnozować sytuację w rodzinie.

Decyzję o zakończeniu procedury „Niebieskie Karty” podejmuje przewodniczący zespołu interdyscyplinarnego po zasięgnięciu opinii zespołu interdyscyplinarnego/grupy roboczej. Zakończenie procedury wymaga udokumentowania w formie protokołu podpisanego przez przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego.

Protokół powinien zawierać:

- dane osób, względem których podejmowane były działania (osoba doznająca przemocy, osoba stosująca przemoc, dzieci, inne osoby z rodziny lub wspólnie zamieszkujące),
- daty rozpoczęcia realizacji procedury i jej zakończenia
- opis podjętych kluczowych działań i ich rezultatów ze wskaźnikami.

O zakończeniu procedury powiadamia się podmioty uczestniczące.

Zgodnie z interpretacją Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej nie ma podstaw prawnych do informowania osób, co których istnieje podejrzenie, że są dotknięte przemocą w rodzinie, lub osób, co których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie, o zakończeniu procedury NK.

Powiadomienie do podmiotów powinno zostać przekazane w formie pisemnej.

ROZWAŻANIA DOTYCZĄCE NAJCZĘŚCIEJ ZGŁASZANYCH WĄTPLIWOŚCI ODNOSZĄCYCH SIĘ DO ZAKOŃCZENIA PROCEDURY NK

1. Czy zmiana miejsca zamieszkania zamyka procedurę NK? str. 17
2. Co, jeśli rodzice dziecka po rozwodzie nie mieszkają razem,
ale jeden z nich nęka drugiego?str. 18
3. Co zrobić, jeśli byli małżonkowie nadal mieszkają razem
i jeden z nich utrudnia życie drugiemu?str. 19
4. Czy kończyć procedurę, jeśli osoba wskazana osiągnęła
pełnoletniość, ale w rodzinie pozostały małoletnie dzieci?str. 20
5. Czy kończyć procedurę NK, jeśli postępowanie karne
zostało umorzone lub odmówiono postępowania?str. 20
6. Czy kończyć procedurę na rzecz małoletniego, jeśli postępowanie
o pozbawienie lub ograniczenie władzy rodzicielskiej zostało umorzone? str. 21
7. Czy w każdym przypadku odbywania kary pozbawienia wolności
przez osobę stosującą przemoc należy kończyć procedurę?str. 22
8. Czy kończyć procedurę, kiedy osoba doznająca przemocy
złoży prośbę o jej zamknięcie?str. 22

1. Czy można zakończyć procedurę NK w danej dzielnicy, jeśli osoba wskazana jako doświadczająca przemocy lub osoba wskazana jako stosująca przemoc przeniosła się do innej?

Zmiana miejsca zamieszkania osoby doświadczającej przemocy lub/i osoby stosującej przemoc nie powinna być jedyną przesłanką do zakończenia procedury NK.

Kwestia zakończenia lub nie procedury w dzielnicy, którą opuściła rodzina czy osoba doświadczająca przemocy, zależy przede wszystkim od ustalenia:

- czy w rodzinie dalej dochodzi do przemocy oraz
- czy został zrealizowany indywidualny plan pomocy.

Jeśli nie, to zgodnie z interpretacją Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, zamieszczoną na stronie www, oraz zgodnie z głównymi celami procedury NK należy ją dalej kontynuować w aktualnym miejscu pobytu osoby doznającej przemocy. Należy przesłać do zespołu interdyscyplinarnego, właściwego ze względu na miejsce zamieszkania osoby doznającej przemocy, kopię wypełnionego formularza NK-A oraz inne zebrane dokumenty. Do dokumentów należy dołączyć pismo przewodnie zawierające informacje niezbędne do dalszego prowadzenia działań, tak by nie narażać osoby doświadczającej przemocy na konieczność ponownego relacjonowania całej sytuacji.

Jeśli nawet przemoc została zatrzymana dzięki dotychczasowym działaniom, często, mimo zmiany miejsca zamieszkania, wskazane jest dalsze wspieranie przez specjalistów członków rodziny pokrzywdzonej przemocą. Tym bardziej, że zmiana miejsca pobytu może być w jednym przypadku formą ucieczki od problemu, a w innym – wstępnym etapem procesu wychodzenia z przemocy.

2. Czy kończyć procedurę, jeśli rodzice dziecka będący po rozwodzie nie mieszkają razem, a jeden z rodziców uporczywie próbuje wpływać na drugiego, „używając” do tego kontaktów z dzieckiem (np. ciągłe telefony, przetrzymywanie dziecka), lub nęka drugiego w inny sposób, wykorzystując sprawy dotyczące dziecka (maile, telefony, korespondencja)?

Orzeczenie rozwodu osoby wskazanej jako doznająca przemocy z osobą wskazaną jako stosująca przemoc oraz fakt ich osobnego zamieszkiwania nie mogą stanowić wystarczających przesłanek do zakończenia procedury NK.

W takiej sytuacji zespół lub grupa robocza powinny dokonać analizy sytuacji, uwzględniając:

- Jaka była relacja między stronami procedury w momencie jej wszczęcia?
- Kto był wskazany jako osoba doznająca przemocy?
- Jakie cele zostały określone w indywidualnym planie pomocy?
- Czy zostały one osiągnięte?

Ustawa nie przewiduje możliwości działania w sytuacji, kiedy osoby uwikłane w przemoc nie są już bliskimi w rozumieniu prawa (małżonkowie po rozwodzie) i nie zamieszkują wspólnie.

Zatem jaką decyzję podjąć, jeśli:

- w formularzu NK-A wskazano jednego z byłych małżonków jako osobę doznającą przemocy i
- jeśli widzimy, że strony dalej łączy silna więź emocjonalna, związana z pełnieniem wspólnie roli rodziców, która ma wpływ na ich krzywdzące zachowanie względem drugiego byłego małżonka i/lub w stosunku do dziecka?

Sytuacja ta formalnie nie spełnia przesłanek do realizowania procedury NK, a może generować destrukcyjne zachowania i potrzebę pomocy.

Możliwe są dwa rozwiązania:

- jedno formalnie uzasadnione – zakończenie procedury ze względu na brak zasadności podejmowania działań oraz skierowanie odpowiednich zawiadomień i wniosków do instytucji wymiaru sprawiedliwości:
 - a) zawiadomienie o przestępstwie,
 - b) wniosek do sądu rodzinnego o zbadanie sytuacji dziecka z odpowiednim, wyjaśniającym całość sytuacji uzasadnieniem;
- drugie, którego zwolennikiem jest autorka, to uznanie, że w takiej sytuacji istnieje podejrzenie, że dziecko w tej rodzinie doświadcza przemocy ze strony jednego z rodziców, i zainicjowanie procedury NK na rzecz dziecka, czyli *de facto* zmodyfikowanie już prowadzonej procedury poprzez wypełnienie formularza NK-A ze wskazaniem dziecka jako pokrzywdzonego. Następnie zmodyfikowanie planu pomocy i kontynuowanie działań.

3. Czy kończyć procedurę, jeśli został orzeczony rozwód stron procedury, a byli małżonkowie nadal mieszkają razem i jeden z nich utrudnia funkcjonowanie drugiemu, a świadkiem tego jest dziecko?

Rozważaliśmy już w poprzednim punkcie, że samo orzeczenie rozwodu nie jest wystarczającą przesłanką do zakończenia procedury NK. Szczególnie jeśli dalej dochodzi do utrudniania życia jednemu z byłych małżonków przez drugiego w obecności dziecka.

W psychologii uznaje się, że dziecko będące świadkiem przemocy między rodzicami lub między wspólnie zamieszkującymi bliskimi doznaje krzywdy emocjonalnej. Wychowanie w rodzinie, w której dochodzi do przemocy, powoduje negatywne skutki w jego psychice i może prowadzić do poważnych zaburzeń rozwojowych.

Dlatego w opisanej sytuacji należy rozważyć:

- czy i jakie dobra dziecka narusza napastliwy, choćby psychicznie, rodzic swoim zachowaniem?

Jeśli zespół czy grupa robocza dojdą do wniosku, że agresywny rodzic nie zapewnia dziecku bezpiecznych warunków rozwoju i swoim zachowaniem tworzy zagrożenie dla zdrowia psychicznego dziecka, należy wypełnić formularz NK-A i wskazać w nim jako osobę krzywdzoną małoletniego. Podjęcie takiej decyzji pozwoli zmodyfikować cele pracy, a co za tym idzie – plan pomocy w kierunku zabezpieczenia potrzeb małoletniego i podjęcia interwencji wobec rodziców.

4. Czy kończyć procedurę, jeśli osoba wskazana jako doznająca przemocy w trakcie jej prowadzenia osiągnęła pełnoletniość i wyprowadziła się z domu, a w rodzinie pozostali małoletnie dzieci?

Ani osiągnięcie pełnoletniości przez osobę wskazaną w procedurze jako doznającą przemocy, ani opuszczenie przez nią rodzinnego domu nie stanowi jedynego warunku uzasadniającego zakończenia procedury NK. Szczególnie jeśli w domu pozostają inne małoletnie dzieci. Może wówczas przypuszczać, że one także – choćby przez sam fakt bycia świadkami agresywnych zachowań bliskich – mogą doznawać przemocy. Wskazane zatem jest:

- pogłębienie diagnozy sytuacji rodziny, w szczególności małoletnich, pod kątem przejawów doznawania przez nie przemocy.

W przypadku potwierdzenia informacji o doznawanej przemocy przez małoletnich należy wypełnić formularz NK-A i wskazać w nim dzieci jako doznające przemocy. Fakt ten będzie przyczynkiem do modyfikacji planu pomocy i działań służb w ramach procedury NK.

Jeśli jednak zachowania krzywdzące dotyczyły tylko osoby, która po osiągnięciu pełnoletniości usamodzielniała się, i było to elementem wypracowanego planu pomocy, to fakt ten może być przesłanką do zakończenia procedury NK.

5. Czy kończyć procedurę NK, jeśli postępowanie karne prowadzone przeciwko osobie wskazanej jako stosującej przemoc o czyny związane z przemocą zostało umorzono lub jeśli nastąpiła odmowa wszczęcia takiego postępowania?

Nie można zakończyć procedury NK tylko na podstawie pomyślnego dla osoby stosującej przemoc zakończenia postępowania karnego. To zespół interdyscyplinarny lub grupa robocza dokonują oceny, czy dana sprawa kwalifikuje się do

zamknięcia i czy spełnia przesłanki zawarte w rozporządzeniu, tzn. czy został zrealizowany plan pomocy, czy nie ma zasadności podejmowania dalszych/innych działań.

Procedura NK to system działań interwencyjnych i pomocowych na rzecz całej rodziny dotkniętej przemocą. Postępowanie karne przeciwko osobie stosującej przemoc może być realizowane równoległe jako część działań zmierzających do zatrzymania przemocy i zapewnienia bezpieczeństwa osobie krzywdzonej/osobom krzywdzonym. Jednak ustawowa definicja przemocy w rodzinie jest bardzo szeroka i nie zawsze wypełnia znamiona przestępstwa znęcania czy innych czynów zabronionych przez prawo karne. Nie zawsze też w konkretnej sprawie zebrano wystarczające dowody procesowe, które pozwalają na wydanie wyroku. Oznacza to, że odmowa wszczęcia postępowania karnego, jego umorzenie lub nawet uniewinnienie nie są równoznaczne z faktem, że osoba wskazana jako stosująca przemoc nie jest jej sprawcą w rozumieniu ustawy. Czasem bywa też, że umorzenie postępowania jest równoznaczne z diagnozą zespołu czy grupy roboczej potwierdzającą, że w rodzinie nie występuje przemoc.

6. Czy kończyć procedurę prowadzoną na rzecz małoletniego, jeśli równoległe do niej prowadzono postępowanie przed sądem rodzinnym o pozbawienie lub ograniczenie władzy rodzicielskiej, które zostało umorzone?

Umorzenie postępowania z zakresu władzy rodzicielskiej nad dzieckiem/dziećmi nie może być jedyną przesłanką do zakończenia procedury NK realizowanej na rzecz małoletniego. To zespół interdyscyplinarny lub grupa robocza dokonują oceny, czy procedura w danej sprawie kwalifikuje się do zakończenia. Czy spełnione są przesłanki wskazane w rozporządzeniu, tzn. czy został zrealizowany plan pomocy, czy nie ma zasadności podejmowania dalszych/innych działań. Zespół czy grupa robocza nie są związane rozstrzygnięciem sądu. Choć oczywiście takie orzeczenie powinno być impulsem dla specjalistów z grupy do modyfikacji celów i planu pomocy, kiedy służby mają przekonanie, że w danej rodzinie dochodzi do stosowania przemocy wobec dziecka.

Umorzenie postępowania przed sądem rodzinnym może stanowić także efekt skorygowania przez rodzica/rodziców swojego zachowania wobec dziecka/dzieci, spowodowanego oddziaływaniem w ramach realizacji procedury NK. Wówczas umorzenie postępowania bywa wskaźnikiem osiągnięcia celu przez grupę roboczą lub zespół interdyscyplinarny i razem z informacją o innych wskaźnikach realizacji planu pomocy staje się przesłanką do zakończenia procedury NK.

7. Czy w każdym przypadku odbywania kary pozbawienia wolności przez osobę stosującą przemoc należy kończyć procedurę?

Ustawodawca zaprojektował procedurę NK jako cały system działań specjalistów na rzecz całej rodziny dotkniętej przemocą, wyrażonych w indywidualnym planie pomocy. Wobec tego ukaranie osoby stosującej przemoc i jej osadzenie w zakładzie karnym nie stanowią warunków wystarczających do zakończenia procedury. Często mimo skazania sprawcy wskazane jest dalsze kontynuowanie działań wspierających na rzecz osoby dotkniętej przemocą i dalsza realizacja kolejnych elementów planu pomocy.

8. Czy można zakończyć procedurę w sytuacji, kiedy osoba wskazana w niej jako doznająca przemocy złoży oświadczenie/prośbę o zakończenie działań?

Ustawodawca przyjął, że do inicjowania lub prowadzenia procedury NK nie jest potrzebna zgoda osoby doznającej przemocy. Rozwiązanie takie zostało przyjęte ze względu na często spotykane u osób dotkniętych przemocą domową labilność decyzyjną i skłonność do wycofywania się ze współpracy ze specjalistami. Wobec tego zakończenie działań na podstawie wniosku tej osoby o zamknięcie procedury jest niedopuszczalne.

Prowadzenie procedury NK wobec odmowy jakiegokolwiek współpracy ze strony osoby, na której rzecz pracujemy, jest niezwykle trudne. Jednak zaleca się monitorowanie sytuacji rodziny i podejmowanie prób nawiązania kontaktu w celu zmotywowania osoby doznającej przemocy do współpracy, w szczególności jeśli w rodzinie są dzieci lub inne osoby zależne.

Rozważając kwestię zakończenia procedury NK, warto mieć w pamięci jej główny cel przedstawiony w pierwszej części publikacji. Zespół interdyscyplinarny i grupa robocza mają za zadanie zatrzymać przemoc, zapewnić bezpieczeństwo osobom krzywdzonym i zapoczątkować w rodzinie dążenie do zmiany, to znaczy przeciwdziałać dalszej przemocy. Przemoc w rodzinie jest zjawiskiem bardzo złożonym, a jej przejawy niekiedy są niezwykle trudno uchwytne. W każdej, nawet pozornie niebudzącej wątpliwości sytuacji wskazane jest przeprowadzenie wnikliwej diagnozy, a dopiero później podjęcie decyzji, czy działać dalej, czy brakuje ku temu podstaw. Istotnym postulatem dla wszystkich realizujących działania pomocowe jest podmiotowe traktowanie osób wskazanych w procedurze NK jako doznających przemocy oraz wystrzeganie się automatyzmu czy rutyny przy podejmowaniu decyzji, także tych o zakończeniu procedury.

DZIAŁANIA EDUKACYJNE

Stowarzyszenie OPTA prowadzi działania edukacyjne dla specjalistów pracujących z rodziną w ramach procedury „Niebieskie Karty”:

- szkolenia z zakresu współpracy służb w ramach grup roboczych,
- szkolenia z zakresu budowania indywidualnego planu pomocy z klientem,
- szkolenia z zakresu motywowania klienta do zmiany,
- poradnictwo dla grup roboczych.

Zapraszamy!

Stowarzyszenie OPTA,
ul. Marszałkowska 85 lok. 34, 00-683 Warszawa,

tel.: 22 626 05 00, 22 424 09 89,
e-mail: biuro@opta.org.pl

opta.org.pl

